

Zdeněk Pinc o Janu Sokolovi

Se Zdeňkem Pincem 18. 4. 2001 rozmlouvali

Jaroslav Novotný a Jakub Češka.

J. N. a J. Č.: *Chceme Vás požádat o jakousi historii Vašeho vzájemného vztahu s Janem Sokolem s tím, že ta první konkrétní otázka by byla na Vaše první setkání...*

To je velmi složité. Protože jsem takovou otázku předpokládal, snažil jsem se uvědomit, kdy jsme se poprvé potkali, ale nejsem schopen si první setkání vybavit. Je velmi pravděpodobné, že jsme se poprvé potkali na některém ze seminářů profesora Machovce na Filosofické fakultě v první polovině šedesátých let. Byly to pondělní semináře věnované dialogu mezi ateisty a věřícími. Předpokládám, že tam chodil i Sokol, a vlastně z několika mých rozhovorů vím, že tam určitě minimálně párkrát byl, ale že bych si pamatoval, že jsem tam s ním někdy mluvil, nebo že bych si dokonce promítal jeho konkrétní přítomnost, to ne. Nepochybně jsme spolu párkrát jednali v souvislosti s diskusemi kolem časopisu *Tvář*, do jehož širšího kruhu Sokol patřil. Když byl časopis zastaven, velmi jsem se angažoval jakožto představitel generace studentů při organizaci podpory na jeho obranu. Tehdy jsme se pravděpodobně institučně na dvou hranách jednoho pracovního stolu asi potkali, ale opět je to zase tak, že já vlastně nejsem schopen identifikovat, že tam Sokol byl, protože pro jeho působení v tehdejší společnosti bylo příznačné, že on nebyl tím, kdo vystupuje první.

Lidmi v popředí byli např. Nedvěd, Doležal, Lopatka a zejména Jiří Němec. Pro mě je osoba Honzy Sokola spojena s velmi signifikantní, významnou a nedoceněnou figurou intelektuálního klimatu šedesátých let, kterou je Jiří Němec. Sokol nepochybně patřil do skupiny lidí, pro které Němec znamenal velkou, důležitou morální, intelektuální, geniální, jaksí charismatickou osobu, ale do té společnosti jsem zase já nikdy nepatřil. Vůči Jiřímu

Němcovi jsem měl jakýsi distancovaný, kritický a lehce ironizující přístup, který byl dán tím, že jsem se s ním potkal ve vzdělanostně pozdějším období, než lidé, které utvořil. Navíc dřív, než jsem potkal to, co jej představovalo, viděl jsem jeho karikaturu, která vždy má určující vliv na to, jak člověka nahlížíte. Karikatura pochází z filmu *O slavnosti a hostech*. Film natočil jeho bratr Jan Němec. Tehdy se nesměl promítat, koupili jsem tedy se skupinou přátel kino. Když jsme jej několikrát vyprodali, podařilo se mi přesvědčit tvůrce filmu, aby uskutečnili sérii besed ve studentském klubu, kterému se tenkrát říkalo Pincárna. Sídlil na psychiatrické klinice v Kateřinské ulici nad Karlákem. Pro mě byla velmi signifikantní beseda s Janem Klusákem, který dělal muziku a zároveň v něm hrál hlavní roli odporného synovce hlavního hrdiny. Když jsme se Klusáka ptali, co ten film podle něj znamená, neboť u nás se totiž myslelo, že je to metafora Novotného a jeho dvora, ve Francii si mysleli, že to je na de Gaulla, tak se zarazil a říká: „No já myslím, že ten film je o tom, jak Jan Němec vidí své přátele.“ Hrají v něm všichni blízcí kamarádi Jana Němce, kterým udělal velmi nelichotivou, téměř obludnou karikaturu. Jiří Němec v tom filmu hraje roli obludného ideologa, který ve skupině vzdorujících vytvoří alternativní hypotetickou doktrínu pro jakoukoli situaci. Já jsem se pak už vždycky v životě, když jsem poslouchal výklady Jirky Němce – a to si nedovedete představit, co to bylo za oslnivého ducha, co byl všechno schopen promyslet, ale hlavně, jaké všechny podněty do zdejšího prostředí přinesl, to je nedoceněná záležitost – nedokázal té karikatury zbavit. Tvářisti se po roce sedmdesát rozešli na skupinu, která směřovala do undergroundu a na skupinu, která se dala na alternativní socialistické podnikání a později se přetvořila na komunisty – to byla skupina kolem Emany Mandlera a Bohouše Doležala. Právě tehdy přišel Němec s Lopatkou s objevem Castanedy a jiných věcí. Nemohl jsem se však zbavit jistého lehkého nadhledu. Lehký nadhled se kupodivu potom v některých situacích opakoval i nadále.

Nebyl jsem schopen posoudit, jakou roli v *Tváři* hrál v této souvislosti Honza Sokol. V *Tváři* bylo vedle dvou vyhraněných proudů několik osobností, které dokázaly po velmi významnou dobu bez potíží komunikovat s jednou i s druhou stranou. Patřil mezi ně Václav Havel – nepatřil ani k jednomu proudu a s oběma si do velmi pozdní doby udržel, ale ne do současnosti, velmi dobré styky –, a podle mě byl velmi významným člověkem Honza Sokol. Z dnešního pohledu je Honza Sokol nápadný hlubokým náboženským založením. Původ z katolických kruhů je velmi markantní. Ale v tehdejších letech byla otázka, je-li Sokol protestant nebo katolík,

velmi nejistá. V době, kdy se objevily první Sokolovy texty, jsem se dozvěděl, že Sokol je Patočkův zeť. Znamenalo to pro mě jakýsi implicitní konkurenční vztah. Pohybuje-li se člověk v myšlenkovém prostředí nějaké osobnosti, tak velmi složitě zkoumá, jak ti, kdož jsou této osobnosti blízcí, z ní čerpají a jak se posouvají či nikoli do vnitřního kruhu.

V těchto letech jsem se, přes všechny tyto vzdáleně oscilující vztahy, s Honzou Sokolem blíž osobně nikdy nesetkal. Vyskytli-li jsme se v nějakém prostředí oba, byli jsme součástí aktivního publika, ale ani jeden z nás v něm nehrál důležitou roli.

S Honzou Sokolem jsem se seznámil teprve začátkem osmdesátých let, když jsem se řízením osudu ocitl ve velmi vážné životní situaci. Ve věku šestatřiceti let jsem byl donucen žít se výpočetní technikou. Najednou jsem zjistil, že jsou v oblasti světa dimenze, v nichž jsem za vola. V mládí jsem měl základní určující zkušenost. Byla to zkušenost jedničkáře, premianta, který na co sáhl, to mu šlo. Byl jsem trochu přezíravý k tomu, co mi šlo a měl jsem tendenci to nechat plavat, a zkusit hledat dál. Nic mi nebylo dost dobré. Pro takovou zkušenost není nic šikovnějšího, než když člověk narazí na něco, co nezvládne. Poprvé se mi to stalo se sanskrtem ve dvaadvaceti letech. Zjistil jsem, že se ho už nenaučím. Potom zhruba v šestatřiceti letech v roce osmdesát jsem zjistil, že jsem se nechal donutit dělat něco, co se velmi obtížně učí, a to dokonce i na té úrovni, abych udržel jakousi průměrnost, nemluvě vůbec o špičkovém výkonu. Snažil jsem se tedy alespoň nebýt v permanentním průšvihů.

Tehdy jsem přežíval jenom díky velmi vstřícné spolupráci mých kamarádů, kteří byli v té oblasti zcela špičkoví. Tito lidé měli tendenci poskytovat mi služby veskrze protetické, tj. když jsem něco neuměl nebo nevěděl, tak to opravili a udělali za mě, ale na mojí situaci to nic nezměnilo a v příštím kole jsem zase musel hledat někoho, kdo to za mě musí udělat. Takový život je náročný, protože jednoho člověka můžete s takovou záležitostí otravovat jednou, dvakrát, třikrát, ale ne pořád. Musíte si vytvořit systém závazků. Mezi těmi lidmi byli minimálně dva, kteří přistoupili k té záležitosti maieuticky. Byl to Honza Sokol a Venca Žák. Neumím říct, který z nich víc. Do té doby nebyl ani jeden z nich můj kamarád. S oběma jsem se setkal na potulkách za protetickými kamarády. Skoro všichni sídlili ve Vumsu, kde byla velká hustota signatářů Charty. Brzy se ukázalo, že někteří z nich se chtějí se mnou seznámit. Jedním z nich byl Venca Žák a druhým Honza Sokol. (Časem jsem se dozvěděl, jak je možné, že ve Výzkumném ústavu matematických strojů pracují signatáři Charty, kteří byli ze

všech podniků vyhození. To vám však poví přesně Václav Žák.) Začali jsme chodit na některé společné semináře. Uvědomili jsme si, že jsme spolu chodili na spoustu jiných podniků, kde Patočka přednášel.

Někde jsem se dozvěděl, že když parta kolem Emany odešla k výpočetní technice, tak Honza Sokol napsal pro jejich účely miniaturní skriptum, v té době navíc napsal pozoruhodnou knihu *Jak počítá počítač*, která navzdory tomu, že byl signatářem Charty, vyšla ve velkém nákladu, dokonce byla opakovaně rozebrána. Tu knížku jsem si samozřejmě sehnal a myslel jsem si, že se podle ní naučím programovat. Byl to omyl, protože *Jak počítá počítač* není o tom, jak se chová programátor. Někde jsem zjistil, že Sokol napsal jakési miniaturní skriptum, které použil jako výukovou pomůcku pro skupinu intelektuálů, kteří byli z existenčních důvodů nuceni hledat umístění u počítačů ve věku nejméně stejně tak pokročilém jako já, kdy bylo nanejvýš pravděpodobné, že se to stejně nemohou naučit podobně jako já, i když si to nikdy nepřipustili. Považovali se za odborníky a dokonce tu věc zvládli neobyčejně perfektně, že se kvalifikovali jako učitelé programování. Tak daleko jsem nikdy nedospěl. Díky zážitku být za hlubce, který není příjemný, ale z hlediska intelektuální biografie užitečný, jsem dospěl k názoru, že si nemohu dovolit být nadále mezi programátory za filosofa a mezi filosofy za programátora. Řekl jsem si, že filosofie bude koníčkem, ale nic víc než to, a programování že se naučím. Nemohu přesně říct, kdy jsem se tak rozhodl, snad někdy kolem roku 1980. Když poměřím léta, která zbývala do konce totality, a spočítám, co jsem mohl za ta léta udělat pro svou pozdější kariéru na univerzitě, tak je vidět, jak to řešení bylo krátkodeché, a vlastně z profesního hlediska nesprávné. Ale dneska zcela jistě vím, že bylo správné. Kdybych ho neudělal, pravděpodobně bych se rozpadl. Venca Žák mě naučil programovat v jednom programovacím jazyce. Všichni moji počítačovní kamarádi mysleli, že mě naučí Assembler, lépe ještě strojový kód, ale ukázalo se, že je to zcela mimo moje možnosti. Programování je v zásadě řemeslo pro mladé lidi. Tehdy jsem to nevěděl, a tak jsem se mnoho měsíců a snad i let učil věci úplně zbytečné. Venca Žák geniálně pochopil, že když se naučím programovat makra, tak že budu moci vytvořit takovou stínovou existenci, která působí velmi produktivním dojmem a přitom to žere strašně málo času. Z tohoto hlediska byl pro mě počítačový učitel spíše Venca než Honza Sokol. Zpychl jsem a vzal místo provozního programátora (abych si zajistil lepší finanční podmínky) v podniku výpočetní techniky Budějovická, kde jsem dělal spolu s Janem Lopatkou nočního hlídače. Ředitel mi nabídl, abych dělal na jméno

své ženy provozního programátora. V nezřízené potřebě peněz jsem kývl a stal se provozním programátorem na historickém stroji MOS 10.21 (Malý operační systém 10.21), začali jsme totiž mít narůstající počet dětí a finanční problémy. MOS 10.21 byl s ničím nekompatibilní kafemlejek, který už v té době byl neuvěřitelnou historií. Přitom jsem zjistil, že operační systém toho počítače napsal Honza Sokol. Tehdy jsem se odvážil mu zavolat a požádal ho o to skriptum. Asi za dva dny mi zavolał, že ho našel, a ačkoli jsme se v té době znali jen letmo, přinesl mi jej. Byly to dva listy A 4, ve kterých bylo vše. Zároveň mi dal telefonní číslo, pro případ poruchy, jak domů tak i do práce. Mohl jsem zavolat kteroukoli denní či noční hodinu, a pak buď stačila rada, nebo přímo přijel. Člověk si vytrpí, než zavolá a otravuje trochu nervů, ale párkrát jsem zavolał a on mně buď říkal: „Hele, tak bouchni do tý bedny s těma páskama, ony se třeba rozjedou.“ Párkrát jsem dokonce, když se něco opravdu podělalo, Honzu vytáhnul z postele, protože kdyby zakázka ráno nebyla hotová, tak by to bylo krajně nepříjemné...

Abych se revanšoval, pozval jsem Honzu na svůj seminář k jakémusi pohostinnému vystoupení. Chodili tam lidé, kteří nebyli většinou z filosofických kruhů, ba ani z disentu, ale chtěli se vzdělávat ve filosofii. Po poslechu Sokolových přednášek jsem si přečetl jeho vystoupení, tím jsem se dostal ke spoustě důležitých témat. Takto jsme se znali až do téměř finální fáze vítězné kapitalistické revoluce.

Vzpomínám si na jednu téměř zapomenutou epizodu. Jiří Ruml přišel s nápadem, že bude vydávat *Lidové noviny*. Parta, se kterou jsem dělal, měla jediná technické zázemí, a tak nás požádal o spolupráci. My jsme na to v první fázi s jistými rozpaky, ale přece jen, kývli. Po mnoha letech jsme znovu přijeli do Patočkovy vily a v prostředí, kde jsme se předtím stýkali s Patočkou, jsme se potkali s Honzou. Sokol návrh ke spolupráci s *Lidovými novinami* velmi zdvořile, ale dosti rezolutně odmítl. Ukázalo se, že v této věci byl mnohem prozíravější než já. Celá akce byla profízlovaná, pokud bychom v ní pokračovali, vedla by k likvidaci našeho fungujícího zařízení. A když jsme se potom s Honzou Vítem s velikým rachotem od té party oddělili, stali jsme se na posledních pár měsících starého režimu velmi nelibě nesenými párii disentu, neboť jsme byli považováni za zrádce společné věci. Teprve po roce devadesát se ukázalo, kdo všechno z toho společenství nosil první tisky rovnou na StB. Někteří lidé z toho společenství neváhali, zejména na Vítovu adresu, utrousit spoustu dojmů o jeho spolupráci s StB. Zatímco jeho lustrační osvědčení bylo čisté, osvědčení těch ostatních zdaleka tak čisté nebylo. Byli jsme pak mezi sebou velmi zděšeni,

když to jeden o druhém potom viděli. Ale této silné deziluze jsem se mohl ušetřit. Tehdy jsem se mohl poučit o tom, že Sokol je velmi talentovaný i na to říct, do čeho se nejde.

Pak jsme se potkali až v konstituovaných podmínkách nového režimu. Měli jsme společně nastoupit, a v jakémisi smyslu snad i nastoupili, na nově konstituované katedře filosofie na pedagogické fakultě, kam tehdy přibyl Patočkův poslední asistent doktor Kohout. Přibyl tam taky čistě duchovně Patočkův kolega a spolupracovník, tehdy ještě docent, Radim Palouš. V první fázi se tam ani neobjevil, protože se stal rektorem a vrátil se už jako emeritní učitel. Dále tam přibyl také z disentu bez univerzitního vzdělání Dan Kroupa a bez univerzitního diplomu z disentu Jan Sokol. Velmi brzy se ukázalo, že situace, aby učili lidé, kteří nemají formální vzdělání, nevydrží. Paloušova myšlenka, že budou učit bez kvalifikace, způsobila kolaps, který by býval byl skončil mým protestním odchodem z katedry. Pro mě by to nebyl existenční kolaps, neboť jsem tam šel na poměrně malý zlomek předchozího platu. Vyřešilo se to tím, že se Kroupa stal poslancem, Sokol místopředsdou sněmovny. Po tu dobu jsem si uložil povinnost umožnit nebo usnadnit těmto lidem spolupráci s akademickým prostředím. Stal jsem se Sokolovým suplentem, který chodil na všechny jeho přednášky. Sokol si narozdíl od jiných lidí, kteří šli do politiky, uchoval po dobu, co byl místopředsdou parlamentu, přednášky na Pedagogické fakultě. Nechával se autem dovézt na fakultu, odpřednášel a zase ho odváželi. Když nemohl, to se stávalo dosti často, přednášel jsem místo něho, a když přijel, byl jsem posluchačem, abych v případném příště mohl navázat. Fungovalo to celé jedno krátké funkční období. Za tu dobu jsme se hodně spřátelili. Skoro nikdy jsme nepromluvili, protože buď přijel a pak mluvil on a pak zase rychle pospíchal, nebo nepřijel a pak jsme si jenom řekli, jestli to příště bude. Byla to pro mě tehdy velmi zajímavá zkušenost. Téměř všichni moji přátelé z předchozí éry vstoupili do politiky a skoro se žádným z nich se po dobu, co v ní byli, nedalo mluvit. Buď neměli na člověka čas, nebo byli úplně jinde. Jediným báječným zážitkem byly jak krátké rozmluvy s Honzou Sokolem, tak rozmluvy s tehdejší místopředsdou České národní rady s Vencou Žákem. Ze dvou mých učitelů byl jeden místopředsdou Federálního shromáždění a druhý místopředsdou České národní rady.

Pak se stalo cosi, o čem nevím, zda se sluší infiltrovat. Velmi zvláštním zážitkem pro Honzu Sokola byl neúspěch Občanského hnutí. Pro všechny lidi z Občanského hnutí to byl šok a trvalo měsíce, a někdy léta, než se z toho vzpamatovali. U Honzy Sokola se to projevilo dokonce fyziologicky.

Utrpěl únavovou zlomeninu nohy. Podle mě vlastně z tíže, kterou nesl na zádech. Tehdy se rozhodl, že se z té politiky dá na žurnalistiku. Stal se šéfredaktorem *Přítomnosti*, která záhy nato zkrachovala a posléze, co do ní vstoupil Pithart, odumřela. V této souvislosti byl jedním z nejvýznamnějších úkolů mého života, přesvědčit Sokola, aby si dodělal vysokoškolské vzdělání. Nebylo to snadné. Obtížně se k tomu vytvářely administrativní podmínky. V první instanci to skončilo fiaskem, přestože jsme to nechtěli nijak ošidit. Všechna pečlivost, kterou jsme věnovali přípravě a zároveň jistý pocit nepatřičnosti se záhy promítl do jakési křeče v souvislosti s ovečkářskou. Když se stal Sokol prvním a na dlouhá léta jediným absolventem obecné antropologie, napsal redaktor Práce Ovečka hnusný článek, který zpochybnil legitimitu činu. To byla tehdy éra účtování s lidmi z Občanského hnutí a psalo se o tom, jak si kamarádi přiřazují prebendy a hodnosti. Bylo to dlouhé, velmi nechutné a bolestivé. Měl jsem pocit člověka, který by měl až do konce života chodit kanálama, protože tehdy jsem svůj největší čin svého života viděl samozřejmě úplně z jiné perspektivy.

Causus belli téhle věci byl: abychom mohli Honzovi dát diplom, využili jsme toho, že Honza studoval matfyz a po roce osmašedesát ho přestal studovat. Rektor (Radim Palouš) mu uznal tři roky studia jako ekvivalent bakalariátu. Pro studium obecné antropologie byl požadován bakalariát nebo jeho ekvivalent. Celá ta Ovečkova záležitost byla směřována především k okolnosti, zdali to byl regulérní krok, a potom také k okolnosti, zdali takový obor existuje. Do toho se přidalo trochu neinformovaných lidí, trochu nevěle některých úředníků univerzity a o zábavu bylo postaráno. My jsme v té věci vcelku velmi dobře obstáli. Celá záležitost skončila v zásadě dobře, ale každá taková stopa nechá strašně dlouho na společenství a člověku skvrnu, že s tím člověkem holt bylo něco v nepořádku. Na Honzu to dolehlo zvláštním způsobem. Lidé, kteří jsou špatně afektovaní, vše rozbijí, protože se nedovedou vůbec disciplinovat. Sokol je ovšem velmi šťastně akceptován, takže on je naopak skoro všechno schopen postavit. Ale když se naštvete, nepřejí vám ho zažít. Dokonce mi radil, abych když už jsem úplně urvanej, uhnaněj, někoho sprdnul, ale ne jen tak za nic, ale za něco. Když to člověk udělá, kupodivu se mu uleví. V dobách, kdy člověk není ušlej, ostatní mají štěstí, že mohou věci kazit a že člověk to trpělivě napravuje. – Reakce na atak na legalitu magisterského diplomu byla paradoxně příčinou Honzova zatvrzení, přestože mu na akademické kariéře nikdy nezáleželo. Když se v roce devadesát dva/tři rozhodl, že se dá na univerzitní kariéru, řekl si, že udělá všechny tituly, a to takovým způsobem: na

každou další příčku napsal novou knihu, a všechny knihy vlastně jakoby vznikly jako produkt původního rozhořčení.

Je to třeba interpretovat téměř freudisticky: oženit se bez vysokoškolského diplomu do rodiny takového univerzitního profesora, jako byl Patočka, to samo o sobě asi nebyl úplně med, ale zároveň rozumný důvod distance k univerzitní kariéře, byl-li navíc sám Honza z univerzitního prostředí.

Další historii znáte. Ta je rámována záležitostmi kolem vzniku IZV. To už se vytvořila součinnost mezi námi, která je frázována ministerskými obdobími. Jde o souvislou historii, kterou bych nerad opakoval, neboť zamýšlím filosofickou stránku IZV a tuto historii napsat.

Je možné říct, že před ovečkíadou jsme byli spíš dobří kolegové a kamarádi. Hluboké přátelství se utváří až v krizových situacích.

J. N.: Cítíme, že ta historie, o kterou jsme požádali, je vlastně vyčerpána, tak bychom chtěli položit otázku, která se týká toho, že my, co vás známe až z devadesátých let, vás známe již jako jakousi komplementární dvojici. Chtěli bychom se proto zeptat, co vás ve vzájemném vztahu drží pohromadě? Je to nějaké společné krédo, společný zájem nebo nějaký společný náhled na svět, který alespoň vnějšně vypadá tak, že se navzájem doplňujete?

Z. P.: Co nás drží pohromadě rozhodně není jedna věc. Pokud bych se to pokusil charakterizovat, řekl bych, že to, co já na sobě považuji za nejcennější vlastnost, je jistý talent na dobrý nápad. A poměrně hodně věcí, na které jsem v životě přišel, se ukázalo velmi nosnými nápady a zase naopak, nejtypičtější vlastnost, která mě provází, je jistá neschopnost, neochota nápady dovést do konce. Buď proto, že mě už v průběhu napadne něco jiného, ale častěji se nechám otrávit a najdu si nějakou jinou útěchu. Tím nechci říci, že Sokol nemá dobré nápady. Pro něho je typické, že výhradně jeho nápadů je málo. Vždycky v sobě s nějakou zvláštní ukázněností budoval schopnost něco uskutečnit, což se projevuje například v jeho geniální překladatelské schopnosti, která je schopností prostředkování. Byl jsem poctěn, že se Sokol některých mých nápadů ujal a pomohl mi je dovést do konce v míře téměř bájně.

Nejraději to vyprávím v souvislosti se vznikem IZV. Ivan Havel vede geniální institut: CTS, jehož vědecká rada zasedá třikrát do roka a vždy někde mimo Prahu v nějakém relativně příjemném prostředí. Při jednom výjezdním zasedání CTS přijeli jako hosté tehdejší rektor univerzity Palouš a předseda Akademie věd profesor Zahradník. Přivezli zvěst o vládní

restriktci Akademie věd a o zřízení fondů na uplatnění jejich pracovníků, kteří budou vyakčňeni, aby mohli přejít na vysoké školy. Bylo na to sto miliónů. Položili otázku, co si s těma penězma počneme. O ty peníze se postaralo hodně jiných institucí. Mnoho pracovníků Akademie věd přešlo na stávající vysoké školy, ale téměř žádný z nich se tam neudržel. Dokud byly peníze z fondů, tak je platili, když došly, propustili je. Bylo dosti obtížné, aby místo nich někoho propustili. V této situaci mně Radim Palouš říkal: „Zdeňku, mohl bys vymyslet, jak by se fondy daly využít k uskutečnění starých nápadů.“ Jako by snad Radim Palouš před Zahradníkem předstíral, že mám projekt, který bych mohl představit. Bylo dopoledne a odpoledne jsem přednesl projekt IZV, který jsem vymyslel za několik hodin. Ten pak zůstal řadu let víceméně beze změny. Projektem se všichni nadchli. Zahradník řekl: „Tuhle věc uděláme, to si tady necháme slavnostně vyhlásit.“ Dohodli se s Radimem, že univerzita IZV akredituje a Akademie dá barák. My jsme se zavázali vzít všechny lidi z Akademie, kteří budou chtít. Radim dá iniciativu, že vezmeme neúspěšné studenty. A tak jsme to udělali. Časově si to přesně nepamatuji, ale myslím, že zasedání bylo v dubnu, možná až v květnu, a možná v březnu, a hned roku devadesát tři jsme začali učit. Když uvážíte, co je možné a reálné, zjistíte, že tento příběh je z jiného světa. Při vzníkání IZV bylo čtvrtina sekretářky a můj honoris causa – já jsem měl čtvrtinu úvazku – a během půl roku se z toho vlastně stala fungující škola.

Všichni lidé z Akademie, kteří k nám přišli, bylo jich asi šestnáct, u nás nechtěli zůstat. Brali IZV jako přestupní stanici. V létě jsme byli s Honzou Sokolem vysláni sekretariátem Akademie věd navštívit zbořeníště či staveniště starého Hornického ústavu v Heidrichově zatáčce v Kobylisích. Akademie nám jej nabídla. Když jsme tam přijeli s Janem Sokolem – měli jsme jediné štěstí, že jsme tam byli oba, jinak by žádné IZV nikdy nevzniklo –, tak nás provázeli asi čtyři hodiny po staveništi, aby nám ukázali, jak jsou objektivní podmínky bohužel proti nám. V pochmurné atmosféře vzal Sokol do ruky tužku a začal po zdech toho baráku kreslit, co se udělá v kterých místnostech, kde budou zástrčky apod. Dělal to se zkušeností člověka, který ví, co dělá, a oni po deseti minutách pochopili, že to myslí naprosto vážně. Tehdy doktor Poddaný, důležitý činitel v Akademii, po deseti minutách říká: „Tak to teda ne, my jsme vám to nechtěli dát, my s tím máme jiné plány, ale když to myslíte vážně, tak vám dáme jiné barák.“ Dostali jsme adresu do Legerky, kde to bylo celý vykachlíkovaný, ale místo pro nás mělo kouzlo, neboť tady umřel Palach. Jakási posvátnost, zvláštní symbolika, charisma místa, se do zakládání IZV promítlo. Navíc zde není dodnes o Palachovi

ani zmínka, což nakonec odpovídá mému a Sokolovu pojetí náboženství. Poprvé jsme do Legerky přijeli kolem prvního června. Všechny úpravy, se ukládaly během dvou, dvou a půl měsíce, a my jsme s třítýdenním zpožděním, někdy v druhé polovině října toho roku, začali. Jednou se to bude vyprávět jako heroická historka, která je celá *Czech story*, úplně vymyšlená a nemohla se nikdy stát, ale určitě se takto stala, a sice v součinnosti dvou dalo by se říci komplementárně charismatických osob.

Udělal jsem spolu symetrickou zkušenost: můžeme jeden druhému dělat šéfa a na našem vztahu se tou okolností nic nezmění. Trochu jsem si z toho udělal obezličku. Když jsem v době Sokolova ministrování byl často zván na ministerstvo a měl jsem dokonce jakousi povinnost tam pravidelně chodit, aby Honza neztratil kontakt se životem, dostával jsem se do složitých situací. Spousta lidí chtěla vědět, „co já tam jsem“, protože jsem do toho prostředí nezapadal. Býval-li jsem nucen se někomu představit, říkal jsem s úsměvem: „Víte, já jsem představený pana ministra.“ To byla pravda, protože Honza u nás učil, snížil si sice úvazek na nějakou symbolickou částku, ale byl jsem jeho představeným. Když se pozice v souvislosti s děkanováním obrátila, nezpůsobila nejmenší závan pochybností nebo resentimentu na jedné nebo na druhé straně. Což zakládá „důvěru bez hranic“, která je navíc v Lévi-nasovi filosoficky dobře zdůvodněná, a ten je naší společnou zálibou.

Krátkou dobu předtím, než se Honza stal ministrem, jsme byli vážně domluveni, že převzme vedoucí roli na nějakou dobu zase on, abych si já trochu orazil a dostal se do souvislostí. To se ale změnilo. Nabídka být mistrem je věc, která se neodmítá. Od Honzy jsem se naučil dvě životní zásady. Člověk nikdy nemá odmítat peníze, který mu někdo chce dát, ale že to, kolik peněz mu dává, vlastně nesouvisí s tím, kolik práce udělá; dále, když od tebe někdo chce, abys převzal nějakou zodpovědnost, tak je to úkol, který se nemá odmítnout. Když přišla nabídka ministerského úřadu, viděl jsem, že je to potřeba vzít. Pro Honzu to byla těžká chvíle. Vlastně se šel za mnou dovolit.

J. N.: *Václav Sokol charakterizoval Jana slovy: „Jemu o tu ‚kariéru kotelníka‘ zase až tak moc nešlo.“*

Z. P.: Měl za sebou dělnická léta. Nebál se tam vrátit. Je to poněkud složitě. V tomto smyslu není intelektuál. Štěstí být dítě z rodiny, kde se dbá na to, aby člověk byl vzdělán, ale nemoci se vzdělávat, a tudíž skončit v dělnickém prostředí, a s tím se velmi dobře sžít, aniž by se z člověka stal

obyčejný, (s)prostý člověk. V 70. letech neměl vůbec důvod pospíchat do kotelny, pro něj to žádné heroické gesto nebylo.

J. N.: *Místo aby se zviditelňoval v anonymním publiku např. na seminářích, klade spíše důraz na konkrétní práci.*

Z. P.: To je nepochybné. Při záznamu Patočkových přednášek v sedmdesátých letech nebylo z větší části možné využít moderní techniky. Rekonstruovaly se z poznámek, ze stenogramů atp. Zároveň nebylo vždy možné určit účastníky diskuse, přitom bylo zřejmé, že někteří účastníci, třeba Jiří Němec nebo Rezek, jsou velmi častí a dokonce si pak vybojovali zvláštní identitu. Jeden byl A druhý B (nepamatuji, kdo byl který). Jelikož nejde všechny účastníky diskuse určit, tak jsou označeny písmeny. U některých písmen se považovalo za součást jakési intelektuální biografie znalost toho, kdo je A a kdo B. V těch diskusích se o to hrálo. Někde v nich vystupuje nepochybně také Sokol. Ale kde, to se vůbec neví. Nikdy to nikomu nepřišlo zajímavé.

J. N.: *Bylo by zajímavé, porovnat postoj Jana Sokola k institucionalizaci vzdělání ve vztahu k Matfyz a pak v devadesátých letech. Jak bylo možné Jana Sokola přesvědčit, aby usiloval o titul?*

Z. P.: V první fázi to bylo nemožné. Například Zdeněk Kratochvíl a Mirek Petříček si udělali diplom hned. A to bylo správně. Podobně to mohl udělat Dan Kroupa, ale z důvodů, které je obtížné popsat, to tak udělat nechtěl. Kroupa si dodělával diplom ještě řadu let po Sokolovi a největší problém byl, že neměl zkoušku z latiny. Dokonce se v pokročilém věku musel, alespoň elementárně, latinsky naučit. Pamatuji se na vyjádření Jana Sokola, ke kterému všichni mlčeli. Ve středověku, když nějaká univerzita někoho chtěla, kdo neměl gradus, vzala jej bez něj. To je nepochybně správně. Podle této zásady se Nietzsche stal profesorem, i když nebyl habilitován. Jak Jan Sokol tak Daniel Kroupa to tehdy takhle chtěli. Zcela nepochybné je, že oni měli pravdu z hlediska toho, co je univerzita. Kdyby se to stalo, pak by se oba ocitli v patové situaci. V tom našem rakousko-uherském prostředí by toto nemohlo fungovat. Správná cesta byla vést cestu k diplomu. Sokol mohl tehdy jistě chtít diplom z matfyzu a jistě by ho dostal na počkání. V celé České republice není žádný jiný člověk, který by napsal operační systém.